

ΕΥΘΕΙΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι είναι οι ευθείες ερωτήσεις και ποια είναι τα είδη τους;

Οι ευθείες ερωτήσεις είναι ερωτήσεις που τίθενται σε ευθύ λόγο. Υπάρχουν δύο είδη:

- Αυτές που τίθενται **για να απαντηθούν**. Τις συναντάμε σε διαλόγους και συνεντεύξεις. Διακρίνονται σε **γνήσιες ερωτήσεις** και **ερωτήσεις προσταγής** και μπορούμε να τις ονομάσουμε **απλές**.
- Αυτές που τίθενται **χωρίς να αναμένεται φυσική απάντηση** από τον δέκτη, δηλαδή περισσότερο ως **σχήμα λόγου**. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι **ρητορικές ερωτήσεις** ή **ρητορικά ερωτήματα**.

2. Τι προσδίδουν οι ευθείες ερωτήσεις στο ύφος ενός κειμένου γενικά;

- Προφορικότητα
- Υποκειμενικότητα
- Αμεσότητα/ οικειότητα
- Ζωντάνια/ παραστατικότητα/ δραματικότητα
- Υφολογική ποικιλία

3. Ποιος είναι ο σκοπός του πομπού, όταν θέτει απλές ερωτήσεις;

Ο σκοπός του πομπού, όταν θέτει ερωτήματα, συνδέεται άρρηκτα με το **επικοινωνιακό πλαίσιο** των ερωτημάτων. Μπορεί να πρόκειται για έναν προφορικό διάλογο καθημερινής επικοινωνίας, μια προφορική ή γραπτή συνέντευξη ή ένα διαλογικό μέρος από ένα αφηγηματικό κείμενο (διήγημα ή μυθιστόρημα). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, οι ερωτήσεις είτε αποσκοπούν στην **πρόσληψη πληροφοριών** είτε διατυπώνουν **με ευγένεια κάποια προσταγή ή παράκληση** είτε προωθούν την **εξέλιξη της πλοκής** αν πρόκειται για αφηγηματικό κείμενο.

Νεοελληνική Γλώσσα, Γ' Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, σελ. 50

4. Ποια είναι η διαφορά των ρητορικών ερωτήσεων από τις απλές ερωτήσεις;

Οι ρητορικές ερωτήσεις (ρητορικά ερωτήματα) είναι **σχήμα λόγου**, οπότε χρησιμοποιούνται κυρίως για **υφολογικούς λόγους**. Προσδίδουν όπως και οι απλές ευθείες ερωτήσεις **προφορικότητα, αμεσότητα** και κατά συνέπεια **υφολογική ποικιλία** σε ένα κείμενο. Η διαφορά είναι ότι δεν χρησιμοποιούνται για να απαντηθούν, καθώς η απάντηση τους είναι είτε **αυτονόητη** είτε **δίνεται αμέσως από τον ίδιο τον πομπό**. Όσον αφορά την **επικοινωνιακή τους λειτουργία**, αποσκοπούν:

- Στην ανάπτυξη νοερού διαλόγου με τον δέκτη.
- Στην έκφραση απορίας/ ειρωνείας/ αμφιβολίας/ αποδοκιμασίας από την πλευρά του πομπού.
- Στην αφύπνιση/στον προβληματισμό του δέκτη.
- Στην ευαισθητοποίηση/ συναισθηματική διέγερση του δέκτη.

Οι ρητορικές ερωτήσεις στην επιχειρηματολογία συνδέονται με την επίκληση στο συναίσθημα.

Υπάρχουν οι εξής περιπτώσεις ρητορικών ερωτήσεων:

- α)** Σε δημόσιες ομιλίες ως τέχνασμα του ομιλητή για να διεγείρει τα **συναίσθηματά** του ακροατηρίου του.
- β)** Όταν η απάντηση είναι **αυτονόητη** και αρνητική.
- γ)** Σε περιπτώσεις όπου ο συγγραφέας **επιχειρηματολογεί** συζητώντας με τον ίδιο του τον εαυτό και αποσκοπεί στη συναισθηματική διέγερση του αναγνώστη.
- δ)** Όταν τίθεται η ρητορική ερώτηση και η **απάντηση δίνεται αμέσως** από τον πομπό.
- ε)** Η γρήγορη διαδοχή μιας **σειράς ερωτήσεων** για να δοθεί έμφαση ή μια ερώτηση που δεν είναι εύκολο να απαντηθεί και τη θέτουμε στον εαυτό μας ή σε άλλο πρόσωπο εκφράζοντας έκπληξη ή κατάπληξη.

J. A. Cuddon, Λεξικό λογοτεχνικών όρων και θεωρίας λογοτεχνίας

Παραδείγματα

α) Ως τέχνασμα σε δημόσια ομιλία

Μόλις έγινε ανεξάρτητη η Ελλάδα, ένα από τα πρώτα νομοθετικά διατάγματα που πέρασαν από την ελληνική κυβέρνηση ήταν εκείνο για την προστασία και συντήρηση των εθνικών μνημείων. **Είναι αυτό αδιαφορία;** Θεωρούμε αυτή την κατηγορία τερατώδη. Θα έχετε σίγουρα ακούσει, αλλά επιτρέψτε μου να επαναλάβω τι είπε ένας γέρος καρδιοπαθής Έλληνας στον J.C. Hobhouse. «Παίρνετε τους θησαυρούς μας. Σας παρακαλώ να τους φυλάξετε καλά. Μια μέρα θα τους ζητήσουμε πίσω». **Μπορούμε να πιστέψουμε ότι ο άνθρωπος αυτός μιλούσε για λογαριασμό του; [...]**

(Απόσπασμα από την ομιλία της Μελίνας Μερκούρη στην OxfordUnion για την επιστροφή των γλυπτών του Παρθενώνα)

- Σε αυτή την ομιλία, πράγματι, καταξιώνονται οι Ρητορικές ερωτήσεις ως ένα από τα πιο ισχυρά **τεχνάσματα δημόσιας ομιλίας** για τη συναισθηματική διέγερση των ακροατών.
- Το πρώτο ερώτημα (**Είναι αυτό αδιαφορία;**) είναι σαφώς **ρητορικό**, εκφράζει **ειρωνεία**, καθώς εννοεί το αντίθετο, όπως φαίνεται και από την απάντησή της ομιλήτριας, και επιδιώκει να επηρεάσει συναισθηματικά το ακροατήριό της. Σκοπός της είναι **να ευαισθητοποιήσει/συγκινήσει** ακόμη και τους πιο ανένδοτους από τους παρευρισκόμενους για το θέμα της επιστροφής των μαρμάρων του Παρθενώνα.
- Το δεύτερο ερώτημα είναι και αυτό **ρητορικό** (**Μπορούμε να πιστέψουμε ότι ο άνθρωπος αυτός μιλούσε για λογαριασμό του;**) αποσκοπεί και αυτό **στο συναίσθημα του δέκτη**. Ένας ηλικιωμένος καρδιοπαθής απευθύνεται στον χρονικογράφο J. C. Hobhouse και τον παρακαλεί με μια αξιοπρεπέστατη λακωνικότητα να επιστρέψει τους θησαυρούς (θησαυρούς μας). Μιλάει εξ ονόματος όλων των Ελλήνων και των επερχόμενων γενεών. Η ομιλήτρια, με την υποβολή του ερωτήματος στο τέλος, δίνει έμφαση στην **αυτονόητη αρνητική απάντηση**: **Όχι, δε μιλάει για λογαριασμό του!**

β) Η απάντηση είναι αυτονόητη και αρνητική

Ο πλησίον δεν είναι μόνο Κόλαση, όπως το έχει πει ο Σαρτρ, είναι και Παράδεισος: ο μόνος μας απτός Παράδεισος. **Ποιος ποτέ φαντάστηκε τον Παράδεισο σαν ερημιά, δίχως συγκατοίκους;** Αρμονική κατανομή φυσικού και ανθρώπινου στοιχείου ορίζει το παραδεισιακό μας όραμα, κι αυτό δεν είναι τυχαίο: Ξεκινάει από τα βάθη της συλλογικής μνήμης, τότε που η Φύση δεν ήταν καταρρηγμένη από τον άνθρωπο, αλλά εμψυχωμένη από τη διακριτική του παρουσία.

Άθλημα που μας έχει προταθεί ο διάλογος, θα εμπνέει πάντοτε κάθε ευγενική προσπάθεια να ξεπεραστεί η φυλάκιση μέσα στον εαυτό μας.

(Άγγελος Τερζάκης, «Κρίση και έλεγχος της εποχής μας»)

- Η ρητορική ερώτηση **εδώ** (**Ποιος ποτέ φαντάστηκε τον Παράδεισο σαν ερημιά, δίχως συγκατοίκους;**) υπαγορεύει μια απάντηση **αυτονόητη και αρνητική** (**Κανείς**). Η ρητορική ερώτηση βρίσκεται σε απόλυτη συνάρτηση με **τα συμφραζόμενά της**. Εφόσον ο συγγραφέας αναφέρεται στον άλλον (**συνάνθρωπο**) ως Παράδεισο και στην αρμονική συνύπαρξη του ανθρώπου με τη φύση, κατανοούμε ότι οποιαδήποτε ερημιά, ανθρώπινη ή φυσική, δε συνάδει με τον συλλογισμό του.
- Η ρητορική ερώτηση ως προς την **επικοινωνιακή της λειτουργία** αποσκοπεί στην ανάπτυξη **νοερού διαλόγου** και στη **συναισθηματική διέγερση** του δέκτη, καθώς στιγμιαία αισθητοποιεί τον Παράδεισο ως έρημο τόπο, προκαλώντας **το συναίσθημα της μοναξιάς**. Με την **αυτονόητη όμως αρνητική απάντηση** και την αναφορά του σε ένα όραμα αρμονικής συνύπαρξης του ανθρώπινου και φυσικού στοιχείου, αίρεται κάθε αρνητικό συναίσθημα και προβάλλεται **η αναγκαιότητα του διαλόγου** ως αντίδοτο της απομόνωσης.

γ) Επιχειρηματολογεί και αποσκοπεί στη συναισθηματική διέγερση του δέκτη

Παρ' ότι οι επιστήμονες έχουν προειδοποιήσει εδώ και αρκετά χρόνια για τους επερχόμενους κινδύνους και έχουν συστήσει τη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου ως κατάλληλο μέτρο προκειμένου να περιοριστεί ο κίνδυνος της κλιματικής αλλαγής, οι παγκόσμιες εκπομπές όχι μόνο δεν έχουν

μειωθεί, αλλά εξακολουθούν να αυξάνονται ολοένα και περισσότερο. Τα στοιχεία για το 2012 έδειχναν ότι οι παγκόσμιες εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου ήταν κατά 47% υψηλότερες από ό,τι το 1990, όταν ξεκίνησαν οι διεθνείς διαπραγματεύσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Μόλις δύο χρόνια αργότερα, το 2014, καταγράφεται αύξηση 60% σε σχέση με το 1990. Όπως έχει εύστοχα επισημανθεί: «Όσο περισσότερο συζητάμε για την ανάγκη να ελέγξουμε τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, τόσο περισσότερο αυτές αυξάνονται». **Γιατί όμως συμβαίνει αυτό το φαινόμενο και ποιος ευθύνεται περισσότερο;**

(Εμμανουέλα Δούση, *Κλιματική Αλλαγή, Μικρές Εισαγωγές*, εκδ. Παπαδόπουλος, σελ. 23)

- Η συγγραφέας στο παραπάνω απόσπασμα εκθέτει **το πρόβλημα** της κλιματικής αλλαγής και **τα στοιχεία** που το τεκμηριώνουν. Με τη ρητορική ερώτηση, που διατυπώνει στο τέλος της παραγράφου, συμβάλλει στην ομαλότερη εξέλιξη **του συλλογισμού και της επιχειρηματολογίας** της (στη συνέχεια θα αναφερθεί **στα αίτια** του προβλήματος) και συγχρόνως αποσκοπεί στον **προβληματισμό** και την **ευαισθητοποίηση** του δέκτη για το μείζον αυτό θέμα.

δ) Η απάντηση δίνεται αμέσως από τον πομπό

Αναλογίζομαι τις ηλικίες των θυμάτων της Charlie Hebdo: με λίγες εξαιρέσεις, κυμαίνονται κάπου στα 70 με 80 χρόνια. [...] Αντίστροφα, η ηλικία των εκτελεστών κυμαίνεται κάπου ανάμεσα στα 25 – 35. **Σημαίνει κάτι αυτή η αριθμολογία;** Ενδεχομένως: οι άνθρωποι που δολοφονήθηκαν, μολονότι ηλικιωμένοι, συμβόλιζαν ό,τι πιο φιλελεύθερο, προοδευτικό, ανοιχτό είχε αναδείξει η Ευρώπη, και ειδικά η Γαλλία, από τη δεκαετία του '60 κι έπειτα. Τέκνα, λίγο πολύ, του Μάη του '68, στηλίτευαν τον θρησκευτικό φανατισμό όπως και κάθε είδους φανατισμό. Εκπροσωπούσαν ευρωπαϊκές αξίες στην κορυφαία τους ίσως στιγμή, αξίες που φαίνεται πως η ίδια η Ευρώπη είτε θεωρεί αυτονόητες και δεδομένες είτε τις απαξιώνει.

(Ηλίας Μαγκλίνης, *Οι νέοι, οι γέροι και το χιούμορ*, εφημ. Καθημερινή, 25/1/2015)

- Το παραπάνω απόσπασμα από άρθρο χαρακτηρίζεται εμφανώς από **προσωπικό ύφος/ υποκειμενικότητα**. Αυτό φαίνεται από την πρώτη λέξη του άρθρου (ρ. αναλογίζομαι). Ο αρθρογράφος εκθέτει την προσωπική του άποψη σε σχέση με το τρομοκρατικό χτύπημα στους σκιτσογράφους του περιοδικού Charlie Hebdo.
- Η ερώτηση που ακολουθεί συμφωνεί τόσο με το προσωπικό ύφος, όσο και με την πρόθεσή του **να αφυπνίσει/ προβληματίσει** τον αναγνώστη σε σχέση με την αντίστροφη αναλογία των ηλικιών με τον τρόπο σκέψης και δράσης. Ουσιαστικά, με τον συλλογισμό του **ανατρέπει τη στερεότυπη αντίληψη** ότι οι μεγαλύτερης ηλικίας άνθρωποι διαπνέονται από συντηρητισμό και δογματισμό, ενώ οι νεότερης ηλικίας από φιλελευθερισμό.

ε) Γρήγορη διαδοχή μιας σειράς ερωτήσεων

Ολιγόωρσαν οι υπεύθυνοι; Είναι ακατάλληλοι για τη δουλειά τους; Δεν ξέρουν να σηκώνουν ένα τηλέφωνο; Ή όλα τα παραπάνω;

(Απόσπασμα από άρθρο του ημερήσιου Τύπου, διασκευή)

- **Η γρήγορη διαδοχή μιας σειράς ερωτήσεων** επιλέγεται για να δοθεί **έμφαση** σε μια προβληματική κατάσταση.
- Οι ερωτήσεις είναι **ρητορικές**, καθώς δεν αναμένεται μια συγκεκριμένη απάντηση, αλλά χρησιμοποιούνται **για να τονίσουν** αυτή την προβληματική κατάσταση και να εκφράσουν **την αποδοκιμασία** του πομπού για την ανικανότητα διαχείρισής της.
- Ως προς την επικοινωνιακή λειτουργία τους, δημιουργούν ένα είδος **νοερού διαλόγου** με τον δέκτη και αποσκοπούν στον **προβληματισμό** του σχετικά με την έλλειψη υπεύθυνης διαχείρισης.

Η ταξινόμηση των παραπάνω παραδειγμάτων έγινε βάσει του πιο ευδιάκριτου χαρακτηριστικού τους. Ωστόσο, όπως είδαμε οι ρητορικές ερωτήσεις είναι στοιχείο ύφους του κάθε συγγραφέα ή ομιλητή και το νοηματικό τους φορτίο συνδέεται τόσο με αυτό όσο και με το περιεχόμενο των λόγων του στο εκάστοτε πλαίσιο αναφοράς.

Ευθείες Ερωτήσεις - Ασκήσεις Πανελλαδικών

Πανελλήνιες 2013 Ημερήσια Λύκεια

Τη ζωή στη Γη ο άνθρωπος ελάχιστα τη σέβεται, η ζωή όμως σε άλλους κόσμους διεγείρει το ενδιαφέρον και τη φαντασία του. **Είναι άραγε περιέργεια, κατακτητική διάθεση ή απλώς ένα διανοητικό παιχνίδι;** Ίσως όλα μαζί, ταυτόχρονα όμως κι ένα βαθύ αίσθημα μοναξιάς. Άλλωστε τη ζωή εδώ ο άνθρωπος την έχει καταστήσει πιεστική και ανούσια. Περιμένει λοιπόν ένα χέρι βοήθειας και παρηγοριάς από τους πλανήτες και τα μακρινά άστρα. Ακόμη όμως και αν δεχθούμε με αισιοδοξία ότι η ζωή δεν ανθίζει μόνον στη Γη, αλλά ότι αφθονεί στο Σύμπαν, ένας άλλος καθοριστικός παράγοντας ορθώνεται. Είναι ανάγκη να συνειδητοποιηθεί – όσο και αν αντιτίθεται στις ενδόμυχες επιθυμίες μας – ότι με τη ζωή αυτή η επικοινωνία εμφανίζεται για το ορατό τουλάχιστον μέλλον, ανέφικτη.

[Γιώργος Γραμματικάκης, Ένας αστρολάβος του Ουρανού και της Ζωής. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2013. 2^η έκδοση (Διασκευή)]

Ερ. Να αιτιολογήσετε τη χρήση του ερωτηματικού («Είναι άραγε περιέργεια, κατακτητική διάθεση ή απλώς ένα διανοητικό παιχνίδι;»)

Ο συγγραφέας, θέτοντας αυτό το ερώτημα (βλ. γ, δ.) στην αρχή της πρώτης παραγράφου, δείχνει την πρόθεσή του να αναπτύξει **ένα είδος διαλόγου** με τον αναγνώστη, προσδίδοντας **αμεσότητα και δραματικότητα** στον λόγο του. Επιπλέον, επιδιώκει **να τον προβληματίσει/ να τον κάνει να αναρωτηθεί** σε βάθος για το τόσο έντονο ενδιαφέρον του για την εξωγήινη και διαπλανητική ζωή. Η απάντησή του αμέσως μετά περιλαμβάνει όλες τις **πιθανές** ανθρώπινες ανάγκες που τον στρέφουν σε αυτή την αναζήτηση, αλλά και μια **θλιβερή συναισθηματική διαπίστωση**, τη μοναξιά.

Πανελλαδικές 2017 Ημερήσια Λύκεια

Εάν βέβαια ο Αϊνστάιν είχε ζήσει ολόκληρο τον εικοστό αιώνα, με επαναστάσεις, παγκόσμιους θερμούς και ψυχρούς πολέμους, αλλά και δοξασμένο από τη ραγδαία ανάπτυξη των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας, ίσως προβληματιζόταν περισσότερο. Η προώθηση των φυσικών επιστημών και η έκρηξη της τεχνολογίας, η οποία έχει προσλάβει φρενήρεις ρυθμούς στην εποχή μας, εγείρουν απορίες και συγκλονιστικά ερωτήματα. Η επιστήμη αναπτύσσεται συνήθως σε σχέση με τις πρακτικές ανάγκες των ανθρώπων, ακολουθεί όμως βασικά την εξέλιξη μιας κοινωνίας και αντικατοπτρίζει το συγκεκριμένο πνευματικό και ηθικό της επίπεδο. **Όμως, η τεχνολογία, που βελτίωσε σημαντικά τις συνθήκες της ζωής μας, βοήθησε ή εμπόδισε τον άνθρωπο να γίνει περισσότερο άνθρωπος;**

(Γρηγόρης Σκαλκέας, Διασκευή από ομιλία στην Ακαδημία Αθηνών)

Ερ. «Όμως η τεχνολογία... περισσότερο άνθρωπος;» Τι επιδιώκει ο συγγραφέας με τη χρήση του ρητορικού ερωτήματος;

Με τη χρήση του **ρητορικού ερωτήματος** (βλ. α, γ) ο συγγραφέας απευθύνεται ευθέως στο ακροατήριό του αναπτύσσοντας έτσι ένα είδος **νοερού διαλόγου** μαζί του. Επιπλέον, αποτελεί **μέρος της επιχειρηματολογίας** του σχετικά με την επίδραση της τεχνολογίας στην ηθική ανάπτυξη του ανθρώπου και με αυτό επιδιώκει να **προβληματίσει/ ευαισθητοποιήσει** τους ακροατές του αναφορικά με αυτό το θέμα. Στη συνέχεια, απαντά παραθέτοντας μια σειρά σύγχρονων προβλημάτων που **δυστυχώς** επιβεβαιώνουν **το δεύτερο σκέλος** της ερώτησής του (**τελικά, η τεχνολογία εμπόδισε τον άνθρωπο να γίνει περισσότερο άνθρωπος**).

Γιατί όλοι αυτοί, όλοι όσοι γράφουν, επιμένουν να γράφουν, ενώ έχουν βεβαιωθεί πως θα βγουν κάποια στιγμή από τον κόσμο, καθώς κι ο ίδιος ο κόσμος – αφού ό,τι έχει αρχή θα έχει κι ένα τέλος – θα βγει κάποτε από τον εαυτό του; Ίσως γιατί το γράφειν – συνειδητό ή όχι, εκούσιο ή και ακούσιο, φανερό ή και κρυφό – αποτελεί την έσχατη, ακραία παρηγοριά για τη θνητότητα που τους πολιορκεί και που τελικά τους καταβάλλει. Αυτή τη θνητότητα που φαρμακώνει την ύπαρξη και τη συνείδηση του ανθρώπου με το φαρμάκι της ματαιότητας, πολεμά και εξορκίζει, και αρνείται η πράξη του γράφειν.

(Κώστας Τσιρόπουλος, «Η Μόνωση ως Συνομιλία»)

Ερ. Ποια είναι η επικοινωνιακή λειτουργία του ερωτήματος στην 5^η παράγραφο του Κειμένου 2 «Γιατί όλοι ... εαυτό του;»

Ο συγγραφέας **εστιάζει στο κεντρικό ερώτημα του κειμένου** που σχετίζεται με τον απώτερο σκοπό του γράφειν. Το ερώτημα είναι **ρητορικό**. Ο συγγραφέας στοχάζεται γύρω από το θέμα του γράφειν και απαντά ο ίδιος με ένα «**ίσως**» που **μετριάξει τον βαθμό βεβαιότητας**, καθώς σε ένα τέτοιο φιλοσοφικό ερώτημα δεν μπορεί να δοθεί βέβαιη απάντηση (βλ. γ, δ). Ως προς την επικοινωνιακή λειτουργία του προσδίδει **αμεσότητα** και **ευαισθητοποιεί** τον δέκτη σχετικά με την πράξη του γράφειν και τη **βαθύτερη σύνδεσή της** με την ύπαρξη του ανθρώπου.

[Μαρία Κασιμάτη - Πηγή: filologika.gr](http://filologika.gr)